

dan sonra kendisine yapılan evlilik tekliflerini geri çevirdi ve bu hususta aşırı ısrarcı davranan Muâviye'ye de ön dişlerinden ikisini söküp göndererek cevap verdi. Hayatının geri kalan kısmını kabilesi arasında sakin bir hayat sürerek geçirdi. Hz. Osman'la yedi yıl evli kalan Nâile'nin Ümmü Hâlid, Ervâ ve Ümmü Ebân adlarında üç kızı olmuştur. İbn Sa'd ise Meryem adında bir tek kızından bahseder (*et-Tabakât*, III, 54). Ancak kaynaklarda yer alan, Hz. Osman'ın Medine'nin 3 mil kuzeyindeki Cüf' te bulunan topraklarının sulanması için açtığı Halicü Benâti Osman denilen kanalın Nâile'den olan kızlarına nisbetle isimlendirildiği yolundaki bilgiler kızlarının sayısının birden fazla olduğunu göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 54, 58, 74, 78-79; V, 13; VIII, 483; Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, *Kitâbü Nesebi Kureys* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1982, s. 105, 112; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 396; Belâzûrî, *Ensâb*, IV/1, s. 484, 496-497, 554, 571, 591-593, 601; V, 12; a.mlf., *Fütüh* (Fayda), s. 18; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 360-363, 413; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferid* (nşr. Müfîd M. Kumeyha – Abûlmeccid et-Terhîni), Beyrut 1404/1983, III, 199, 323; V, 48, 50; VII, 98; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egâni*, XV, 322-326; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), LXX, 135-141; Ahmed Muhammed el-Havfi, *el-Mer'e fi ş-ş'ri'l-Câhili*, Kahire, ts. (Dâru nehdati Mısır), s. 142; Ahmed Halîl Cüm'a, *Nisâ'ün min 'aşri't-tâbi'in*, Dimaşk 1412/1992, s. 53-66; Abdülkadir Feyyâz Harfûş, *Faşihatü'l-Arab ve belâğâtühüm fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm* (en-Nesr), Dimaşk 1415/1994, s. 224-230.

RIZA SAVAŞ

NÂİLÎ (نائل)

(ö. 1077/1666)

Divan şiirinin ve sebk-i Hindî akımının önde gelen isimlerinden.

İstanbullu olup asıl adı Mustafa'dır. XIX. yüzyıl şairlerinden Manastırlı Nâilî'den ayrılması için Nâilî-i Kadîm diye anılır. Maden Kalemî kâtiplerinden Pîrî Halife'nin oğlu olduğundan Pîrîzâde olarak da bilinir (*Sicill-i Osmânî*, IV, 529). Babası gibi Maden Kalemî'nde çalıştı ve bu dairede serhalifeliğe kadar yükseldi. Bu memuriyette iken ömrünün son yıllarında bilinmeyen bir sebeple Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa tarafından sürgüne gönderildi. Bir kasideinden bir müddet sonra İstanbul'a döndüğü öğrenilmektedir. Öğrenim derecesi bilinmemekle beraber şiirlerinden zamanın ilimlerine vâkıf olduğunu anlaşılmaktadır. Şiirlerinde hayatının zorluk ve sıkıntılarla geçtiğini söyleyen şair geçimini sa-

dece maaşı ile sağlamış olmalıdır. Anne ve babasını genç yaşta kaybeden Nâilî'nin bir kardeşi olduğu onun ölümü üzerine yazdığı bir mersiyeiden anlaşılmaktadır. İstanbul'da vefat eden şairin Kandilli'deki Sünbülî Dergâhı'na gömüldüğü ve sonradan günümüzde ortadan kalkmış olan Beyoğlu Kabristanı'na nakledildiği belirtilmektedir (Tuman, s. 1001).

Türk edebiyatı tarihinin ilginç şairlerinden biri olan Nâilî sebk-i Hindî üslubunun da öncülerindendir. Süslü ve debdebeli bir dille yazdığı şiirleri Farsça kelimelerden oluşan ağır terkiplerle yüklüdür. Çoğunda nesib kısmı bulunmayan kasideleriyle tanınan şair bunlarda devrin toplumsal hayatından az-çok kesitler aktarır. Şairin dinî içerikli şiirleri daha çok kaside formunda olup "Eder" redifli na'âtı bunların en güzelilerindendir. IV. Murad, Sultan İbrâhîm ve IV. Mehmed dönemlerinde yaşayan Nâilî bu padişahların üçüne de kaside sunmuştur. IV. Murad'a takdim ettiği bir methiyede sultanın Bağdat seferini tamamlayıp İstanbul'a dönüşü münasebetiyle kaleme alınmış olup ondan maddî ve mânevî himaye beklediğini belirtir. Edirne'de iken IV. Mehmed'e "şitâiyye" kasidesini yazarak bir anlamda İstanbul'a geri dönme konusunda kendisinden yardım istemiştir. Devlet büyüklerinden en fazla Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'ya kaside takdim eden Nâilî sadrazam, şeyhülislâm, vezir, reisülküttâb, defterdar, rûznâmeci, silâhdar gibi devlet büyükleri için yirmi yedi kaside yazmıştır. Şairin Halvetî tarikatına mensup olduğu, divanında yer alan "halvetîleriz" redifli gazeliyle Gülşenî isminin anıldığı beyitlerinden anlaşılmaktadır. Gazelleri ve özellikle müseddeslerinde tasavvufî terimler yer alır.

Nâilî öncelikle bir gazel şairidir. Bu alanda Fehîm-i Kadîm'den etkilendiği ve İzzetî Mehmed Efendi ile Mustafa Sâmî Bey'i etkilediği bilinir. Ayrıca İsmetî'ye nazireler yazmıştır. Nâilî şiirlerinde ince ve derin mânaya sözden daha çok önem verir. Konularını dış dünya yerine geniş hayal dünyasından alır. Hayallerini ifade ederken soyut unsurları kullandığından şiirlerinin ilk bakışta anlaşılması zordur. Onun şiirlerinde devrindeki üzücü olayların hassas ruhunda meydana getirdiği üzüntüleri, madî sıkıntıları, kadrinin bilinmeyişi, yer yer dünya nimetlerinden kopamamanın çırpınısını ve aşkın hüznünü görmek mümkündür. Nâilî'nin şiirlerinde en çok görülen sanat mübalağa, telmih ve tezattır. Eski mazmunların yetersiz kaldığı durumlar da yeni mazmunlar arama çabasına gir-

miş, şiirlerinde "hikmet-âmez" söyleyişlere de yer vermiştir. Müseddes formunda yazdığı şiirlerinde acılarını ve ıstıraplarını dile getirmiştir. Tahmîs, terkihibend, müstezad, şarkı, rubâî, kıta nazım şekillerinde şiir yazmış olan Nâilî, kasidelerinde ve diğer şiirlerinde görülen ağır ve süslü üslûbun aksine şarkılarında sade bir dil kullanmış, yerli ve mahallî söyleyişlere yer vermiştir. Öğrencilerinden Hâfız Post birçok güftesini bestelemiştir.

Nâilî divanını bizzat tertip etmiş, Halûk İpekten, eserin otuz bir yazmasını karşılaştırarak tenkitli metnini yayımlamıştır (İstanbul 1970). Divanda otuz yedi kaside, terciibend şeklinde yazılmış bir mersiye, bir terkihibend, dört müseddes, Şeyhülislâm Bahâî Mehmed Efendi'nin gazeline yapılmış bir tahmîs, 390 gazel, bir müstezad, on sekiz kıta, sekiz rubâî, beş müfred, on bir şarkı ve altı tarih yer almaktadır. Matbu nüshasında (Kahire 1253) kasideler, tarihler, rubâîler, şarkılar, kıtalar ve şairin kardeşinin ölümü üzerine yazdığı mersiye yer almadığı gibi gazeller de eksiktir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nâilî-i Kadîm Divânı: Edisyon Kritik (haz. Halûk İpekten), İstanbul 1970; Rîzâ, *Tezkire* (nşr. Ahmed Cevdet), İstanbul 1316, s. 95-96; *Güftî ve Teşrifâtü's-suarâsî* (haz. Kâşif Yılmaz), Ankara 2001, s. 228-230; *Safât, Tezkire* (haz. Pervin Çapan), Ankara 2005, s. 581; *Sicill-i Osmânî*, IV, 529; *Osmanlı Müellifleri*, III, 529; Fâik Reşad, *Es-lâf* (haz. Şemsettin Kutlu), İstanbul 1975, s. 231; Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî* (haz. Cemâl Kurnaz – Mustafa Tatcı), Ankara 2001, s. 1001; Halûk İpekten, *Nâilî: Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler*, Ankara 1986; a.mlf., *Nâilî: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Ankara 1991; a.mlf., "Nâilî", *İA*, IX, 41-44; Ayşegül Mine Yeşiloğlu, *Nâ'ilî-i Kadîm Divânı'nın Tahlili* (doktora tezi, 1996), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Edime Selimiye Kütüphanesi'nde Bulunan Nâ'ilî-i Kadîm Divânı'nın Bir Nüshası", *Türk Edebiyatı*, XXVI/292, İstanbul 1998, s. 56-57; İbrahim Kutluk, "Nâilî-i Kadîm'in Sanatı ve Kişiliği", *TDAY Belleten* (1963), s. 269-305; Mehmed Çavuşoğlu, "Divan Şiiri", *TDI*, LII/415-417 (1986), s. 1-16; Mustafa İsen, "Edebiyatımızda Soyut Bir Akım: Sebk-i Hindî ve Bir Temsilcisi, Nâ'ilî", *Polemik*, sy. 2, Ankara 1992, s. 20-21; Ahmet Mermer, "Sebk-i Hindî ve Hayal Atlasması", *Yedi İklim*, III/26, İstanbul 1992, s. 26-27; W. Feldman, "The Celestial Sphere, The Wheel of Fortune, and Fate in the Gazels of Nâ'ilî and Bâkî", *IJMES*, XXVIII (1996), s. 193-215; Halil Toker, "Sebk-i Hindî (Hind Üslûbu)", *İlimi Araştırmalar*, sy. 2, İstanbul 1996, s. 141-150; E. G. Ambross, "Nâ'ilî", *EI*² (İng.), VII, 916-917.

AYŞEGÜL MİNE YEŞİLOĞLU

NÂİLÎ ABDULLAH PAŞA

(bk. ABDULLAH NÂİLÎ PAŞA).